

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Francisci Toleti S. R. E. Cardinalis Summa Casuum
Conscientiæ, Sive De Instructione Sacerdotum Lib. VII**

**Toledo, Francisco de
Coloniæ Agrippinæ**

61. De Notario.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40916

minus pretium est in causa leui: similiter laborum in parrocinio: similiter dignitatis, seu scientiæ aduocati: nam magis meretur magni nominis Aduocatus: similiter etiam consuetudinis regionis illius.

Sextò, aduocatus non potest pacisci cum cliente de aliquota parte causæ, putà, si vincat, vt pro pretio det secundam, tertiam, vel quartam partem illius, quod ex victoria consequetur: hoc quidem non licet, non quia secundum se malum sit, sed quia prohiberetur, l. sumptus, ff. de pactis, ne Aduocati, quia sua res agitur, modum legitimum patrocinandi peruertant.

De Notario.

CAPVT LXI.

IN Notario, seu Tabellione, scientia, fidelitas, & iustitia necessaria sunt.

Circa scientiam quidē, tenetur scire, quæ sui officij sunt, & in eis obseruandis diligentiam adhibere: vnde, cum ex ignorantia, vel negligentia aliquid omittit in instrumento, vnde alter detrimentum patitur, restituere tenetur, nec excusatio admittitur: ver. grat. si omisit necessarium numerum testium in instrumento; si nō signauit diem, & annum; si fecit testamentum, quando, qui testabatur, erat amens, vel quia nesciebat esse necessarium plenum iudicium rationis in testatore, vel quia nullam fecit diligentiam, vt cognosceret, an ille esset compos mentis. Quòd si ista fecerit ex malitia, iam peccat contra fidelitatem, quæ in multis consistit.

Primò, ne conficiat falsum aliquod instrumentum, fingendo ea, quæ contractata non sunt; hoc enim graue peccatum est, obligans ad restitutionem, & lege ciuili pœna graui punitur.

Secundò, vt, postquam est verum instrumentum, in verbis synceritas, & puritas seruetur: nam in causa præcipue criminali, multum refert, cum hoc, vel illo verbo factum narratur, cumque notarius in verbis non seruat puritatem, & aliter narrat, quam res se habeat, etiam quantum ad quantitatem, & qualitatem criminis, grauius peccat, & tenetur ad restitutionem de damno inde illato.

Tertio,

Tertiò, postquam verum, & syncerum confecit instrumentum, tenetur apud se seruare registrum quod vocant, & non dare alicui alteri, nisi transumptum aliquod: quando verò alteri detrimentum obuenit, ex eo quod apud notarium non manet registrum, tenetur de damno illato.

Rursus quartò, quando apud se retinet registrum, non debet retinere tantum in protocollo, seu in breuibus, vel albis, vt vocant; seias enim notarios non extendere instrumenta, quia prolata sunt, nec possunt multa vno die conficere, vnde sumunt solum rei substantiam in chartula quadam, quæ dicitur protocollum, vt postea, cum eis vacat, in registro extendant: seias etiam illam chartulam nullam vim dare instrumento, nisi in registro sit extensum secundum iuris formam. Isti autem vix implent, aut extendunt ista instrumenta, vnde magnū periculum potest inde obuenire ijs, ad quos instrumentum pertinet, præsertim quia potest mori notarius, & tunc manent instrumenta, ac si nulla essent, ob id, in hoc grauius peccant notarij circa instrumenta.

Rursus quintò, non debent occultare instrumenta, quæ ab eis exiguntur: accidit enim, quòd vnus recurrit ad notarium, vt eadem faciat instrumenti, ratione cuius vult rem suā, vel quod sibi obuenit, exigere, notarius autem pretio aliquo ab opposita parte corruptus, occultat, negando se tale confecisse instrumentum, & in hoc etiam graue committitur peccatum, obligans ad restitutionem.

Rursus sextò, tenetur, etiam nullo exigente, si apud se manerit aliquod instrumentum, vel testamentum, ratione cuius quibus sunt legata, nec impleta sunt, ignorantibus ijs, quibus sunt, manifestare illud; primùm quidē ijs, quibus incumbit implere: quòd si non implent culpa sua, manifestet illis, quibus sunt. Et in hoc quorundam abusus est; nam manifestat illis, qui implere debent, non vt impleant, sed vt ab illis exigant pecunias, ne ipsi manifestent eis, quibus legata debentur. Hæc sunt, quæ ad fidelitatem notarij maximè spectant.

Iustitia autem consistit in duobus, in instrumento, & in precepto. In instrumento quidem, adhuc in duobus.

Primum est, ne de re illicita, & prohibita faciant instrumentum, puta, de vsura: tunc enim peccant mortaliter, & aliquando tenentur restituere: cum enim faciunt instrumentum de contractu vsurario, manifestè exprimendo vsuram, tunc non

enentur restituere, licet peccent; quia illud instrumentum nullam vim dat usurario recuperandi usuras, ac si non esset, nisi esset in terris, ubi præceptum esset, licet iniustum, et usurae soluerentur. Quando vero facit instrumentum palliando usuram, puta sub nomine veri contractus, & legitimi usuram palliat; ut dat Petrus Joanni centum aureos, ut post duos menses recipiat centum & decem, usura est, tamen fit instrumentum nomine mutui, quod dat Petrus Joanni centum & decem, ut post duos menses totidem det, cum tamen non det Petrus nisi centum, hic palliatur usura, & notarius tenetur restituere usuram Joanni: nam per tale instrumentum obligatur in foro exteriori Joannes reddere centum & decem: quod si tale instrumentum fieret in fauorem Joannis petentis ad usuram, &rogantis ut tale fiat instrumentum; quia aliter non potest habere pecunias, tunc peccatum esset mortale notarii; sed non obligaretur ad restitutionem.

Alterum, in quo iustitia circa instrumentum consistit, est, ne faciat instrumentum prohibitum.

Sunt autem hæc instrumenta prohibita duo: quædam quæ continent materiam usuræ, nempe, si quis dominus velit restituere, ne soluentes usuras possint repetere illas in iudicio, aut qui acceperunt ad usuram, ut cogantur soluere, nullus notarius potest super hoc instrumentum conficere, & si conficiat, mortaliter peccat, & incurrit excommunicationem, a qua potest ab Episcopo absolui. Habetur hoc Clem. de usur. Quædam alia instrumenta sunt prohibita, nimirum, quæ sunt contra libertatem Ecclesiæ, & notarius peccat mortaliter, si talia faciat, & excommunicandus est, non tamen ipso facto incurrit excommunicationem. Hæc igitur est iustitia, quæ in instrumento consistit.

Altera est in pretio, & hæc duplex est.

Vna, ne accipiat pretium pro re, pro qua nullum est pretium exhibendum. Vnde in Concilio Trident. sess. 21. capit. 1. præcipitur, ne pro negotio ordinis, notarius quicquam accipiat; immò nec pro dimissorijs, aut testimonialibus litteris, si habet salarium ab Episcopo; quod si non habet, potest pro his duobus dictis accipere, sed solum decimam partem aurei.

Altera est, ne excedat pretium iustum instrumenti, pro quo potest pretium accipere. Hoc autem est frequenter lege taxatum. In qua taxatione, notandum est, apud aliquas regiones

exigi taxationes has, secundum pretia vilissima, quia sunt antiquissima, quando res minimo pretio emebantur, & tunc ipsa officia minus multo valebant; modo autem multum valent: & quis iuste possit notarius excedere illa taxata pretia, tamē vnū obstat, nimirum iuramentum, quod singulis annis, aut in principio officij facit, putā, obseruandi illam taxationem, ob id peccat transgrediendo. Vnde sanctissimē facerent Principes, si pretium conueniens, habita temporum, & regionum ratione imponerent, aut tale iuramentum, quo multi illaqueantur, auferrent penitus.

De Procuratore.

CAPVT LXII.

VLtima persona ex his, quæ in iudicio superius propositæ sunt, est Procurator. In quo multa etiam exigenda sunt.

Primum est scientia: debet enim quæ ad officium suū spectant, scire: vnde, si ignorantia litem clientis perdat, restituere tenetur, nec excusationem habet.

Secundum est, diligentia: debet enim necessarios terminos petere in iudicio, appellare, cum appellandum est, probare, quod probandum est, respondere, cum respondendum est, & in alijs necessarijs non deesse, cum que aliquid permittit ex negligentia culpabili, restituere damnum tenetur, quod, ob id, cliens incurrit, & multo magis si ex malitia facit.

Tertium est, veritas: debet enim dicere quod verum est, & non falsa, aut incerta. Et in hoc grauius isti peccant, quod nomine suorum clientū respondent in iudicio affirmatiuē, quæ potius ignorant: similiter negatiuē, & hoc iurando super animas suorum clientum: & his non contenti, cum vident imminere periculum suæ causæ, si cliens aliquid confiteatur, quod falsum est, & iuridicē inquisitum est, persuadent illi, vt neget fortiter, dicendo irrisiuē, præstare esse martyrem, quā conflorem. Vnde peccant multum tales procuratores, inducentes ad periuriam, & mendacia in iudicio damnificantes alios, qui causam habent litem.

Quartum est iustitia, vt non nisi iustam causam defendant. Et in hoc, idem dicendum est, quod superius diximus de aduocato, quantum ad causam.